

Univerzita Karlova v Praze
Husitská teologická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Židovské přistěhovalectví do Ameriky
se zvláštním zřetelem na chasidské
obce
Jewish immigration to America,
especially concerning Hasidic
Communities

Vedoucí práce:
doc.PhDr.Bedřich Nosek,CSc.

Autor:
Bc.Martin Rajniš

PRAHA 2009

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem Židovské přistěhovalectví do Ameriky se zvláštním zřetelem na chasidské obce napsal samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne

Martin Rajniš.

Rád bych na tomto místě poděkoval vedoucímu své diplomové práce doc.PhDr. Bedřichu Noskovi CSc. za podnětné rady, připomínky a pomoc při jejím psaní.

Anotace

Diplomová práce Židovské přistěhovalectví do Ameriky se zvláštním zřetelem na chasidské obce si vytkla za cíl pojednat o židovském osídlení na území amerických kontinentů, zejména na území USA, se zaměřením na chasidská hnutí a dynastie tamtéž. V práci je zmiňována první židovská komunita na americkém kontinentu, na území dnešní Brazílie. V dalších kapitolách je mapován příjezd prvních Židů na sever amerického kontinentu, do oblasti dnešního New Yorku, rozvoj židovského osídlení vůbec a proces akulturace. Dále práce pojednává o chasidismu a o chasidských dynastiích v USA, konkrétně o chasidech ze Satmaru a dalších.

Annotation

Diploma thesis Jewish immigration to America, especially concerning Hasidic Communities deals with the current situation on Jewish settlement in the USA, focusing on hasidic communities and dynasties. The paper starts with the very beginning of the exploration and settlement of Europeans in the New World with the first traces of Jews there. I've also mentioned the first Jewish community, at the South American continent, today's Brasilia. Next chapters are about to describe arrival of the first settlers to North America, to the area of today's New York City, the development of the Jewish settlement through the United States. Further parts of the paper deals with hasidic communities and hasidic dynasties in the US, area of New York City, mainly focused on Satmar hasidic court and the others.

Klíčová slova

Židé, Amerika, dějiny, Brazílie, anusim, Spojené státy, New York, imigrace, chasidismus, Brooklyn, Satmar (Szatmar), antisionismus, Joel Teitelbaum, Moše Teitelbaum.

Keywords

Jews, America, history, Brasil, marranos, United States, New York, immigration, hasidism, Brooklyn, Satmar (Szatmar), antisionism, Joel (Yoel) Teitelbaum, Moshe Teitelbaum.

Obsah

1. Úvod.....	9
2. Židé v Novém světě.....	14
2.1 Počátky kolonizace, anusim.....	14
2.2 Židovské komunity v Brazílii pod holandskou nadvládou.....	15
2.3 Střední Amerika, ostrovy.....	17
3. Židé v Severní Americe.....	19
3.1 První zaznamenané případy.....	19
3.2 Uprchlíci z Brazílie v Novém Amsterodamu.....	20
3.3 Konec holandské nadvlády.....	22
3.4 Další rozvoj.....	23
3.5 Do roku 1880.....	26
3.6 Po roce 1880.....	28
4. Chasidismus.....	33
4.1 Počátky a rozvoj.....	33
4.2 Nástupci.....	35
5. Satmar.....	38
5.1 Historie.....	38
5.2 Rabi Joel Teitelbaum.....	40
5.3 Odpor Satmaru ke státu Izrael.....	42
5.4 Rabi Moše Teitelbaum.....	44
5.5 Nástupci Rabi Moše Teitelbauma.....	47
5.6 Spory mezi Satmarem a Lubavič.....	50
6. Závěr.....	56
Summary.....	59

1. Úvod

Vztah Spojených států a Izraele byly vždy velmi zajímavé.

Jak řekl 12. května 2008 v rozhovoru pro server ihned.cz profesor John C. Green, který se zabývá vztahem náboženství a politiky na respektované výzkumné instituci Pew Forum on Religion & Public Life, odrazem výjimečného vztahu mezi USA a Izraelem je také mimořádně důležitá role židovských voličů v amerických primárních a prezidentských volbách. Hlasy židovské komunity mohou být jazýčkem na vahách. Na otázku, jak je možné, že relativně nepočetná (tedy v porovnání s celkovým počtem obyvatel) americká židovská komunita je tak důležitá, profesor Green odpovídá: „Židovská komunita představuje méně než dvě procenta voličů. Ale podobně jako řada jiných malých skupin v USA může mít velký vliv. Je koncentrována do oblastí, jako jsou státy New York a Florida. A je mimořádně politicky aktivní, včetně velkého a donátorského potenciálu.“

Tento úsudek podle mě dobře ilustruje, kam židovské osídlení severoamerického kontinentu za poměrně krátkou dobu dospělo. Je zajímavé sledovat vývoj osidlování Evropany nově objevených kontinentů. Bylo by naivní se domnívat, že Židé, rozptýlení po celé Evropě nemohli mít na tomto procesu podíl.

V době příchodu prvních Židů na území severoamerického kontinentu (1654, nepočítáme-li krátkodobě pobývající jednotlivce) byl dnešní New York jedním z nemnoha osídlených opěrných bodů.

Přes jisté počáteční obtíže se Židé v New Yorku nakonec mohli usadit. V dalších letech dochází k rozvoji židovského osídlení na území dnešních Spojených států, nicméně těžištěm je stále severovýchodní pobřežní pás.

K další mohutné vlně židovské emigrace dochází po roce 1881 a to zejména z oblastí Ruska, Polska a dalších oblastí východní Evropy. Tehdy se New York stává cílem uprchlíků jako etablované a rozvíjející se město a jako perspektivní mezinárodní přístav, který má nejen frekventované spojení s Evropou ale skýtá též příležitost k vybědnutí z otřesných sociálně-ekonomických podmínek carského Ruska. Vlna židovských emigrantů se postupně začlenila do společenského i ekonomického života USA. Spojené státy jako země (relativně) nezatížená předsudky a křivdami z minulosti jim k tomu poskytla široké spektrum příležitostí.

V americké židovské komunitě je možné sledovat široké spektrum reakcí na podmínky života ve Spojených státech - od hluboké a zjevné akulturace, kdy se vlastní židovství projeví „maximálně“ v době Vysokých svátků až po hluboké, ortodoxní, vnějškově manifestované židovství, tak jak se

projevuje u příslušníků chasidských dvorů. Bylo by samozřejmě možno vlastní prací pojednat tento proces, jeho pozitivní či negativní projevy, popřípadě dopad na život komunity.

Židovské osídlení Spojených států bylo zpočátku hlavně sefardské. První osadníci židovského původu byli uprchlíci z Brazílie, kde jim hrozily represe ze strany Portugalců, kteří zde převzali nadvládu nad Holanďany¹. Sefardští Židé později hráli důležitou roli při boji za občanská práva, jako obchodníci, řemeslníci, majitelé lodí, či jako spisovatelé nebo veřejně činné osoby. S rostoucím počtem přistěhovalců z německy mluvících oblastí a později také z Polska, počala klesat význam jejich role v životě americké židovské komunity. Nicméně je nutno poukázat na to, že ačkoliv Židé z východní Evropy převýšili své souvěrce počtem téměř absolutně, vážnost jejich hlasu a role v komunitě zůstala zachována. K nárůstu počtu Sefardim dochází opět kolem roku 1900 - hlavními důvody jsou hlavně přírodní pohromy, ekonomický a politický rozklad Osmanské říše a nárůst nacionalistických hnutí mezi národy Balkánu. Emigrace probíhala hlavně z Malé Asie, Sýrie a Balkánu. Po druhé světové válce přibyli též uprchlíci z Maroka, Iráku, Egypta, Iránu a Kuby.

---

¹ Encyclopaedia Judaica, sv. 14, s. 1173

Historii židovského osídlení Spojených států lze nalézt rozdělenou na různé systémy, v zásadě dle přístupu autora. Jedním z možných dělení je na tři základní etapy. Hovoří se o sefardské éře (1654–1820), německém období (1820–1880) a o období po roce 1880, kdy již plně dominují imigranti z východní Evropy. Naproti tomu Encyclopaedia Judaica volí jemnější odstupňování, zhruba na pět základních etap, které lze stručně charakterizovat. Jedná se o období koloniální nadvlády, dobu vzniku samostatných Spojených států, příchod Židů z německy mluvících oblastí, později vlna východoevropských Židů, období Velké hospodářské krize a Druhé světové války, následující dobu tak zvané Studené války a současnost. V dalších kapitolách se pokusím alespoň stručně charakterizovat každou z těchto imigračních etap. Každé z těchto období nese své charakteristické rysy, utvářené na jedné straně ekonomickými a politickými podmínkami a situací v cílové zemi, v našem případě Spojenými státy, na druhé straně výše zmíněnými podmínkami země, ze které imigranti vycházeli, a tedy i důvody, které je k emigraci vedly. Pro každou vlnu je převažující jiný druh motivů, byť se často opakují a navzájem prolínají. A bylo by samozřejmě chybou stavět do popředí vždy a všude podmínky ekonomické.

Kulturní a jazykové rozdíly mezi různými přistěhovalci byly opravdu značné – nově

příchozí z oblastí malé Asie se setkali s masou jidiš hovořících východních Židů. Postupně došlo k založení komunit ve většině větších amerických měst². Samozřejmě se, stejně jako Aškenazim, počali oraganizovat do svépomocných skupin, vydávat vlastní literaturu a podobně.

V následujících kapitolách stručně zmíním první zmínky o židovském osídlení na amerických kontinentech, později s přihlédnutím k chasidskému hnutí.

---

² Rochester, Philadelphia, Cincinnati, Chicago, pochopitelně New York a další. In: Enc. Judaica, sv. 14, s. 1174

2. Židé v Novém světě

2.1 Počátky kolonizace, *anusim*

Jak již bylo zmíněno výše, pro spousty obyvatel Evropy bylo objevení Nového světa a vůbec nastartování procesu osidlování možností, jak uniknout neutěšené situaci v domovské zemi.

Říjnové přistání Kryštofa Kolumba otevřelo novou kapitolu v dějinách lidstva. Kolumbus rozhodně Žid nebyl³. Avšak jeden z jeho důstojníků, Luis de Torres⁴, byl původem ze španělské židovské rodiny. Byl pokřtěn den před vyplutím. Údajně se nakonec usadil a zemřel na Kubě⁵. Množství *anusim*⁶ vzhlíželo ke koloniím jako k zemi zaslíbené. I v čerstvě osidlovaném světě

---

³ Marcus uvádí, že snad i k takovým (opačným) závěrům mohli někteří dojít. Patří však spíše do ranku konspiračních a jim podobných teorií. Nikdo jiný to nezmiňuje. In: Marcus: *The American Jew*, s. 7

⁴ In: Marcus: *American Jew*, s. 7nn

⁵ In : *Encyclopaedia Judaica*, svazek 2, s. 808

⁶ *Anusim*, neboli přinucení, historicky všichni Židé, kteří byli přinuceni přijmout násilím jinou víru (ať už v zemích s křesťanskou či islámskou nadvládou). Taktéž jejich potomci, pokud pokračovali tajně v judaistických praktikách. Španělští a portugalské *anusim*, kteří prchali za moře, vytvářeli nové židovské komunity v Itálii, Nizozemí, Anglii, osmanské říši a v Severní a Jižní Americe.

Marranos je urážlivý španělský termín značící „svini“. Často jsou označováni také jako *conversos*. In: Newman J., Sivan G – *Judaismus od A do Z*

začala brzy působit inkvizice. Inkviziční tribunál byl ustaven roku 1571, ale již roku 1528 byli jako heretici upáleni dva pokřtění židé, kteří se dostali do Nového světa s Fernandem Cortesem⁷.

2.2 Židovské komunity v Brazílii pod holandskou nadvládou

Roku 1654 byli Holanďané vyhnáni z Brazílie. Před tím však, zhruba od roku 1630⁸, se datuje první životaschopná židovská komunita na americkém kontinentu, která se nacházela právě v Brazílii. Částečně se jednalo o konvertity, kteří žili pod portugalskou nadvládou jako křesťané a po uvolnění poměrů po příchodu Holanďanů se přidali k souvěrcům, kteří s nimi přišli. Holandská tolerance a obchodní duch lákal a poskytoval naději a příležitost mnoha Židům. Po ovládnutí Recifé (Pernambuco, správní středisko oblasti) se Židé pod holandskou nadvládou mohli cítit téměř jako v Amsterdamu. Židé nacházeli v Brazílii široké spektrum uplatnění, protože jako málokdo vládli zároveň oběma jazyky (pozůstatek emigrace *conversos* z Pyrenejského poloostrova do tolerantnějšího Amsterdamu).

---

⁷ In: Enc. Judaica, sv. 2, s. 808

⁸ In: People of Faith–Land of Promise, s. 10; podrobně také Faber: A Time for Planting, s. 10–11

Židovská komunita v Americe se též mohla spoléhat na souvěrce v Amsterdamu, kteří patřili k podílníkům a donátorům Západoindické společnosti⁹ a tak na ně musel být brán ohled.

Jejich počet rychle vzrůstal - kolem roku 1645 žilo v Brazílii na patnáct set Židů. Existovaly dvě kongregace, z nichž jedna - v Recifé - zaměstnávala prvního rabína v Novém světě¹⁰, jímž byl Isaac Aboab da Fonesca (1605-1693). Komunita poskytovala standardní servis svým členům. Většina Židů prosperovala jako zprostředkovatelé v obchodu s cukrovou třtinou, při výběru daní a podobně.

Definitivní zánik přišel s rokem 1654, spolu s pádem holandské nadvlády nad Brazílií. Již předtím však počty obyvatel klesaly tím, jak slábla holandská pozice.

---

⁹ Jednlo se o dvě korporace - holandskou Východoindickou společnost (zal. 1602) a Západoindickou společnost (zal. 1621). Pro nás bude zajímavá zejména Západoindická společnost - již pět let po svém založení ovládala tato společnost kolonii Nové Holandsko, rozprostírající se na sever od řeky Delaware k ostrovu Manhattan a dále podél řeky Hudson až k dnešnímu Albany. Naproti tomu výprava vyslaná do Jižní Ameriky zpočátku takový úspěch neměla. Až roku 1629 ovládli Holanďané hlavní město oblasti, Recife, a získali tak kontrolu nad severovýchodní Brazílií. In: Navrátil: Stručné dějiny USA, s. 49

¹⁰ In: Faber: A Time for Planting, s. 11, též obrazová příloha následující za stranou 68 tamtéž, nebo: People of Faith, Land of Promise, s. 17

Většina Židů se tedy po roce 1645 začala vracet zpět do Amsterdamu a tak jich nakonec zbylo asi 650, z nichž se dvacet tři lidí rozhodlo pro nejistou cestu na sever, do Nového Amsterdamu, předchůdce dnešního New Yorku, aby tak dali základ židovskému osídlení na severoamerickém kontinentu.

2.3 Střední Amerika, ostrovy

Část Židů se usídlila na francouzském Martinique, byť stále platil dekret, který jim něco takového teoreticky znemožňoval. Státní osvícený sekretář však usoudil, že bude ku prospěchu obou stran, usadí-li se Židé na ostrově. Krátce po jeho smrti v 80. letech 17. století však obchodní zájmy opět musely ustoupit a Židé byli vypovězeni¹¹.

Karibské ostrovy pod nadvládou Angličanů byly k židovskému osídlování poměrně vstřícné. Kolem roku 1650 již byli Židé usazeni na Barbadosu a Jamaice a postupně se rozptýlili i na ostatní ostrovy v okolí.

---

¹¹ Je ovšem zajímavé (a stálo by za samostatnou práci) sledovat souboj církevních zájmů s merkantilismem. Po vypovězení židů byl přijat *Code Noire* (zákoník týkající se otroků), který obsahoval též články vztahující se na židy. Ještě v osmnáctém století, ve francouzské Louisianě, byl veden v patrnosti, ale spíše *pro forma*. Španělé, kteří kolonii ovládli roku 1762 jej také víceméně ignorovali. Kněz, který přistál v New Orleans s úkolem založit zde pobočku inkvizičního úřadu, byl zdvořile posazen na nejbližší loď a odeslán zpět do Španělska. In: Marcus, *The American Jew*, s. 8–9

Na Barbadosu existovala v této době dvě města a v obou se nacházela kongregace; na Jamaice se nacházely tři svatostánky. Což ovšem neznamená, že by se stále na Židy nevztahovalo množství opatření.

Holandané, kromě již zmíněné Brazílie, ovládali též Surinam a ostrov Curaçao. Když Holandané roku 1667 dokončili kolonizaci Surinamu, založili zde Židé dvě komunity - jednu v hlavním městě, Paramaribo, druhou ve vnitrozemí. Vnitrozemská komunita se nazývala Joden Savanne a byla v podstatě kompletně židovská, s vlastní synagogou. Mnoho osadníků se zabývalo pěstováním cukrové třtiny.

Holandská kolonie na ostrově Curaçao byla největší ze všech. Židé se na ostrově usadili v prvních desetiletích 17. století, asi 16 let po kolonizování ostrova Západoindickou společností. Synagoga z roku 1732 stále stojí¹².

Ještě nutno dodat, že guvernérem na Curaçao byl v té době muž jménem Peter Stuyvesant, který později hraje jednu z hlavních rolí při vzniku první židovské komunity v oblasti dnešního New Yorku.

---

¹² In: Marcus: The American Jew, s. 11

3. Židé v Severní Americe

3.1 První zaznamenané případy

První skupinou Židů, kteří zamířili do oblasti dnešního New Yorku byla skupina 23 uprchlíků, kteří museli opustit Brazílii po jejím znovudobytí Portugalci.

Obecně se tato skupina uvádí jako první (stálé) židovské osídlení na severoamerickém kontinentu. Je tomu skutečně tak, byť lze v literatuře nalézt i zprávy o dřívějších individuálních stopách Židů na severní části amerického kontinentu.

Zřejmě jedním z prvních byl Solomon Franco, židovský obchodník, který kráčel po ulicích Bostonu roku 1649. Nebyl však zřejmě příliš zámožný ani úspěšný, protože byl údajně záhy vypovězen a poslán zpět do Holandska.

Druhý případ je mnohem zajímavější. Již roku 1585 (tedy třicet pět let před příchodem „otců poutníků“) přistál na ostrově Roanoke Joachim Gaunse (Ganz), původem z pražské židovské rodiny¹³. Působil v Anglii jako důlní technik a byl najat na expedici spolu s jinými sirem Walterem Raleighem (asi 1553–1618; od královny Alžběty I. obdržel povolení založit kolonii Virginia) a jeho společníky

---

¹³ In: Marcus: The American Jew, s. 14–15

za účelem geologického průzkumu nerostného potenciálu nového kontinentu.

Dále se ještě uvádí, že již v červenci 1654 (uprchlíci z Brazílie přijeli až v září) připlul z Holandska na lodi *Pear Tree* jistý Jacob Barsimon. Též je možné, že několik Židů se vydalo z Holandska do Nového světa kolem roku 1652, nejsou však konkrétně jmenováni¹⁴.

3.2 Uprchlíci z Brazílie v Novém Amsterdamu

Když v září 1654 připlouvá na lodi *Saint Catarina* skupina 23 uprchlíků z Brazílie, je ve městě guvernérem Peter Stuyvesant¹⁵, který je již znám z ostrova Curaçao.

Příjezd uprchlíků rozhodně Stuyvesanta nenadchl. Jako nekompromisní kalvinista žádné Židy ve městě nechtěl. V zájmu

---

¹⁴ In: http://www.jewishencyclopedia.com/New_York

¹⁵ Peter Stuyvesant musel být velmi schopný muž. Jak podotýká kniha o New Yorku, přilákal v 17. století maličký přístav Nový Amsterdam skutečný „výkvět“. Jeden ze správců uzavřel obchod tisíciletí, když „koupil“ Manhattan za 60 guldenů (tj. 24 USD). Domorodí Američané považovali tuto transakci spíše za pronájem a povolení k lovu než za převod majetkových práv, tento pojem totiž neznali. Stuyvesant se pustil do obnovy. Svou představu spořádaného a prosperujícího přístavu odvozoval ze svých dřívějších zkušeností, kdy byl guvernérem na ostrově Curaçao. Západní společnost nabízela privilegia, aby do rostoucího přístavu nalákala obchodníky. Byť zatím tato privilegia neznamenal svobodu vyznání pro Židy a kvakery.

In: Greenfield, Reid: New York, s. 60–61

objektivitu nutno dodat, že tak jako nechtěl Židy, nechtěl ve městě ani křesťany jiných denominací - luterány, kvakery atd.

Guvernér se snažil vypudit židovské osadníky z kolonie s poukazem na jejich chudobu. Židé měli dokonce přečkat nadcházející zimu za hranicemi tehdejšího města. Novoamsterdamští Židé se však obrátili na své souvěrce v Holandsku, aby lobovali v jejich záležitosti.

Západoindická společnost byla akciová společnost, jejímiž podílčníky v Holandsku byli i Židé, což vedení společnosti muselo brát v potaz. Židé též poukazovali na svou loajalitu během bojů mezi Holanďany a Portugalci v Brazílii. Vedení společnosti tak nakonec nezbylo, než 15. února 1655 Stuyvesantovi přikázat, aby Židům dovolil ve městě zůstat¹⁶. Stanovili však podmínku, že Židé se musí být schopni sami postarat o své chudé a nemohoucí a nesmí se spoléhat na zdroje kolonie.

Ambivalentní postoj Holanďanů, kteří sami o sobě ve své době platili téměř za etalon tolerance, dobře zrcadlí postupný proces židovské emancipace. Na jedné straně

---

¹⁶ Byť to udělali dvojakým způsobem, kdy v dopise zaslaném P. Stuyvesantovi v podstatě souhlasí s jeho argumentací (ve které Židy odmítá); „*the new territories should no more be allowed to be infected by people of the Jewish nation, for we foresee therefrom the same difficulties which you fear*” s instrukcí, že ovšem musí povolit Židům zůstat. In: Faber: A time for Planting, s. 30, Marcus: The American Jew, s. 15

souhlas s tím, aby se Židé usazovali a obchodovali, na druhé souhlas se Stuyvesantovou argumentací, že usazení Židů přinese „obtíže“.

Již kolem roku 1657 mohli židovští obchodníci podnikat relativně bez omezení, zabývali se hlavně dovozem, vývozem, obchodem s alkoholem, tabákem a kožešinami.

3.3 Konec holandské nadvlády

Městská rada pod vedením Stuyvesanta se snažila provádět množství omezení. Jedním z nich byla restrikce služby v městské milici. Místo strážní služby a všeobecného výcviku byli židovští muži ve věku 16-60 let povinni platit zvláštní daň do koloniální pokladny.

Malá skupinka Židů - uprchlíci z Brazílie i nově příchozí - si komfort náboženské tolerance užívala poměrně krátce. Podmínky se počaly opět zhoršovat, guvernér Stuyvesant rozhodně nehodlal povolit veřejnou bohoslužbu (tolerance Židů by totiž znamenala i nutnou toleranci Luteránů). Počátkem 60. let 17. století komunita upadala.

Roku 1664 dobyli Nový Amsterdam Angličané a přejmenovali jej na New York. V době, kdy Angličané přebírali Nový Amsterdam bylo ve městě pravděpodobně méně než dvacet Židů¹⁷.

---

¹⁷ In: Marcus: The American Jew, s. 17

3.4 Další rozvoj

Kolem 1700 se uvádí maximálně 200–300 židovských obyvatel. Po dobytí Nového Amsterdamu Brity výrazné změny pro židovské obyvatele nenastaly. Zvolna dochází k migraci z New Yorku, který však zůstane centrem – Newport (židovská obec 1680), Lancaster (1730), Savannah (1733), Philadelphia (1747), Charleston (1750), Richmond (1789)¹⁸. Snaha ukázat loajalitu k nové zemi se plně projevila během války za nezávislost, které se také mnozí účastnili.

Spojené státy se staly magnetem přistěhovalců a počet Židů začal rychle narůstat. Do roku 1720 byla většina Židů původem ze Španělska nebo Portugalska, později již začínají převažovat uprchlíci z východní Evropy, ačkoliv většinou přejímají sefardský minhag. Východoevropští Židé často na své cestě za oceán používali Anglii jako přestupní stanici, kde se naučili alespoň základy jazyka a někdy si dokonce poangličtvovali jména¹⁹. V této době jsou také odbourávána omezení na provozování obchodu, řemesel a svobodné vyznávání víry.

Jedno z možných rozdělení historie židovského osídlení Spojených států se dělí na tři základní etapy. Hovoří se o

---

¹⁸ In: Marcus: The American Jew, s. 414

¹⁹ In: Enc. Judaica, sv. 15, s. 1586

sefardské éře (1654–1820), německém období (1820–1880) a o období po roce 1880, kdy již plně dominují imigranti z východní Evropy²⁰. Jiným druhem rozdělení jednotlivých migračních vln je zhruba takové – koloniální období, příchod Židů z německy mluvících oblastí, dále migrační vlna z východní Evropy, Velká hospodářská krize a Druhá světová válka a jako více méně poslední období takzvané Studené války. Židovská imigrace do Ameriky však probíhala kontinuálně a toto rozdělení je spíše orientační.

Židé se zpočátku věnovali hlavně drobnému obchodu, přes značné svobody jim ovšem například veřejné úřady zůstávaly stále zapovězeny. Držení půdy, farmaření, či obdělávání plantáží bylo ještě velmi vzácným jevem²¹. Do let 1678 a 1682 se datují první stálé doložené židovské hřbitovy²².

I v této době nalezneme nepřehlédnutelné individuality, jako byl Asher (Asser) Levy. Je to typický příklad pionýra a selfmademana. Byl jedním z mála Židů ve městě, když jej obsadili Britové. Sám sebe nazýval Asser Levy Van Swellem. Nemohl si dovolit platit daň uvalenou na Židy, rozhodl se však bojovat za své právo účastnit se vojenské služby a nakonec roku

---

²⁰ In: Diner: A time for Gathering, s. 1

²¹ In: Enc. Judaica, sv. 15, s. 1586

²² In : Enc. judaica, sv. 15, s. 1589

1657 vyhrál. Byl to tvrdohlavý člověk, který se během svého života stal snad vším, co tehdejší doba umožňovala. Byl obchodníkem, spekulantem, řemeslníkem, notářem, půjčoval peníze a zabýval se dovozem i vývozem; živil se jako právní zástupce, distributor alkoholu a řezník. Roku 1661 koupil dům a stal se tak první židovským vlastníkem nemovitosti na severoamerickém kontinentu. Roku 1671, již pod anglickou nadvládou, zasedl jako člen soudní poroty - to bylo unikátní privilegium pro člověka židovského vyznání²³. Po jeho smrti roku 1682 bylo v jeho pozůstalosti nalezen meč, pistole, svícný a poháry na víno na šabat a další předměty.

Podmínky v koloniích jako takové jsou pro Židy poměrně příznivé. Dochází k posilování tradiční židovské etnické i náboženské identity. Dochází k výrazné akulturaci, původní jazyky, jako jsou španělština, ladino, němčina a jidiš jsou nahrazeny angličtinou. Snaha ukázat loajalitu k nové zemi a nechuť vůči britským obchodním restrikcím se naplno projeví během války za nezávislost, které se také mnozí účastnili na straně povstalců, byť tento postoj nebyl samozřejmostí, protože zejména zpočátku se některé etablované rodiny stavěli spíše na stranu věrných Koruně.

---

²³ Ironií je, že obžalovaným byl údajně bývalý guvernér, Peter Stuyvesant. Bez bližších podrobností. In: Marcus: The American Jew, s. 17

Vznik nezávislých Spojených států a přijetí ústavy (odluka církve od státu, rovnost před zákonem), znamenaly pro Židy plné zrovnoprávnění na federální úrovni. I v jednotlivých státech se postupně podařilo odbourat diskriminační opatření, týkající se státní správy. Je pochopitelně nutné brát tento proces jako postupný, s mnoha kroky vpřed i v zad.

3.5 Do roku 1880

V tomto období do roku 1880 nastává příliv Židů z německy mluvících oblastí. Zatímco kolem roku 1826 je počet Židů odhadován na 6 tisíc, 1840 je to již 15 tisíc, na rok 1860 se odhaduje 150 tisíc a konečně roku 1880 hovoříme o počtu 280 tisíc osob²⁴. takový nárůst nemohl být pochopitelně ničím jiným, než přistěhovalectvím. Z našeho pohledu může být také zajímavé, že často odcházeli také německy hovořící Židé z Čech a Maďarska.

O vrcholu této vlny hovoříme v 50. letech, kdy v Evropě vrcholila ekonomická deprese a dozvuky revolucí 1848-49. Typickým povoláním byl podomní obchodník, cestující od města k městu. Ekonomickým profilem se ovšem nyní zabývat nebudu, spíše chci zdůraznit věc jinou - nacházíme se v době,

---

²⁴ In: Enc. Judaica, sv. 15, s. 1596

kdy postupně mizí poslední signifikantní projevy právní nerovnosti.

Stručně se dá říci, že tehdejší společnost de facto vůbec nebránila Židům v možnostech usilovat o veřejné úřady a podobně, kamenem úrazu byly obvykle předepsané křesťanské přísahy, které se pochopitelně nelíbily Židům. Postupně však docházelo k narovnávání situace pomocí specifických úprav zákona, či v dané oblasti Židů pobývalo tak málo, že na úřad buď nepomýšleli, nebo se přísaha jaksi „pozapomněla“ složit, bylo-li třeba²⁵.

V kostce se dá shrnout, že toto období bylo dobou získávání a potvrzování občanských svobod a společenské akceptace amerických Židů. Okrajově jsou zaznamenány pokusy o diskriminaci, které však byly většinou vedeny ekonomickými zájmy²⁶.

Co se týče náboženského života, převládl reformní proud uvnitř judaismu. Centrem se stává Charleston (1824)²⁷ a vrcholu dosahuje hnutí v 70. letech 19. století, kdy se k němu hlásí většina amerických Židů. Součástí reformních názorů je, že Židé nejsou národem, ale pouze náboženskou obcí. Tyto všechny faktory posilují integraci do americké společnosti. Jsou zde snahy o převod liturgie do angličtiny. Teologické myšlení se snaží o sladění judaismu s dobovým liberalizmem,

---

²⁵ In: Enc. judaica, sv. 15, s. 1596

²⁶ In : Enc judaica, sv. 15, s. 1598

²⁷ Poll: The Hasidic Community of Williamsburg, s. 21nn

racionalizmem a optimizmem²⁸. Hnutí též doufalo, že se podaří překonat staletou propast mezi křesťany a Židy.

3.6 Po roce 1880

Jestliže byl nárůst počtu přistěhovalců do roku 1880 značný, po roce 1880 jej lze označit bez nadsázky jako masivní. Čísla hovoří za vše - z (odhadovaného) počtu 280 tisíc v roce 1880 až na přibližně čtyři a půl milionu v roce 1925. Vrchol tohoto přílivu nastal mezi lety 1904-1908²⁹.

Příčiny tohoto exodu ležely hlouběji než u předešlých migračních vln. Kromě obligátních ekonomických důvodů lze sledovat další faktory. Jedná se zejména o pogromy po roce 1881 a následný chaos a násilí v Rusku během války a revoluce v letech 1903-1907.

Ovšem jedním z nejzásadnějších faktorů byl prudký nárůst počtu obyvatel mezi východoevropskými Židy³⁰ - ekonomické změny společně s mnoha restrikcemi způsobovaly téměř neřešitelný problém se zajištěním obživy židovského obyvatelstva (které se už tak potýkalo se značnými obtížemi). Zejména carské Rusko vystrnadilo většinu Židů z

---

²⁸ In: Enc, judaica, sv. 15, s. 1600

²⁹ In: Enc. judaica, sv. 15, s. 1608

³⁰ Počty se odhadují od 1,5 milionu roku 1800 až na 6 800 000 osob v roce 1900. In Enc. Judaica, sv 15, s. 1608

oblastí vznikajících průmyslových měst. Většina Židů tak oprávněně nabyla dojmu, že šance na jakékoliv, alespoň částečné zlepšení situace, se rovnají nule.

V Rumunsku byly podmínky o něco lepší, byť i zde docházelo ke sporadickým násilným útokům. V Haliči pod Habsburskou nadvládou se v této době Židé těšili částečným svobodám, které jim přinesla emancipace po roce 1867. Bohužel i tak byla zdejší ekonomická situace takového rázu, že haličtí Židé tvořili nejvyšší procento z evropských emigrantů. Jediné, co je mohlo těšit, byla dobře zbudovaná železniční síť navazující v přístavech na zaoceánské parníky, díky čemuž se dala cesta do Spojených států realizovat během dvou týdnů. Nárůst počtu stoupal každou dekádu³¹. Z demografického hlediska je zajímavé, že 80% imigrantů bylo ve věku mezi 15 a 45 lety. Počty mužů a žen byly vyrovnané. S věkovou strukturou též samozřejmě souvisela vysoká porodnost.

Z ekonomického hlediska se Židé povětšinou zabývali drobným obchodem, ačkoliv v této době již nastává úpadek obchodníků cestujících od města k městu. Značnou roli hráli Židé také v textilním průmyslu, co se

---

³¹ Pro představu - v letech 1881–92 se hovoří o 19,000; 1892–1903 už o 37,000 a od roku 1903 do vypuknutí války 1914 se jedná o 76,000 osob ročně. Američtí Židé tak po roce 1918 tvořili největší židovskou komunitu na světě. Pochopitelně ne všichni nakonec zůstali. Odhadované počty navrátilců a mnoho dalších statistických údajů naleznete v následujícím odkazu. In: Enc. Judaica, sv. 15, s 1608–1611

týče ostatních odvětví, tam je najdeme spíše zřídka³².

Ohledně vztahů mezi již usazenými Židy z německy mluvících oblastí a nově příchozími můžeme pouze konstatovat, že nebyly vždy ideální. Organizace pomoci nově příchozím byla rozdrobena mezi mnoho menších spolků, které neměly zastřešující organizaci, sjednocující zájmy židovských společností. V tom se Židé poměrně značně odlišovali od jiných etnických menšin, které přicházely do Spojených států v imigračních vlnách (jako např. Irové a další). V době První světové války a těsně po ní se situace začíná stěpit. Do hry vstupuje řada faktorů - nástup bolševické diktatury v Rusku, situace v Palestině a konec konců i ve střední Evropě.

I imigrace do Spojených států začíná být po roce 1924 regulována pomocí tzv. *Johnson Act of 1924*. Princip byl stanoven na procentuálním zastoupení toho kterého etnika podle sčítání lidu z roku 1910 a jednalo se maximálně o 3% ročně z počtu již žijících na území Spojených států. Tento zákon ukončil mohutný imigrační proud Židů z východní Evropy. Nejvíce na tuto regulaci dopadli mimo Židů také Slované a Asiaté.

---

³² Jednalo se o tisíce až desetitisíce malých firem či dílen. Enc. *Judaica* pojednává podrobně i o vzniku odborových hnutí, uvádí důležitá střediska, počty a procenta zaměstnávaných dělníků a mnoho dalších údajů. In: Enc. *Judaica*, sv. 15, s. 1615nn

Přistěhovalci se dělili dle země narození³³.

Následky této mohutné imigrace vyvolávaly značná pnutí v americké společnosti - během 20. let za hospodářské prosperity dosáhlo práhu dospělosti množství dětí židovských přistěhovalců, kteří pak hledali uplatnění na trhu práce. Tyto, často skryté antipatie, vypluly na povrch v plné síle během hospodářské krize.

Situace se pochopitelně ještě více zkomplikovala nástupem nacistického režimu k moci. Ačkoliv byla emigrace velmi složitá, i v této době odchází do Spojených států množství Židů, mezi nimi význačné postavy veřejného a intelektuálního života. Role amerických úřadů ohledně možností emigrace z nacisty ovládaných oblastí není podle literatury zcela jednoznačná. Je to velmi komplikovaný historický problém, který zde nelze stručně pojednat tak, aby byla zachována srozumitelnost i korektnost.

Po II. světové válce se americká židovská obec stává jedním z nejdůležitějších židovských center a snaží se pomoci těm, co přežili holokaust. Spojené státy se stávají jedním z hlavních cílů chasidských hnutí. Chasidské dynastie často volily USA

---

³³ To znamenalo, že Žid narozený v Polsku, byť by prožil celý život v Anglii, byl považován za Poláka. Kvóta se dala obejít potvrzením od amerických příbuzných, která zajišťovala hmotnou podporu. In: Enc. Judaica, sv. 15, s. 1626

za svůj cíl už z důvodu odporu k sionismu a existenci světského státu Izrael.

4. Chasidismus

4.1 Počátky a rozvoj

Chasidismus, jak jej dnes chápe většina lidí, je židovské lidové nábožensko-společenské hnutí, které vzniklo na počátku 18. století v Haliči, dnes jihovýchodním Polsku a západní Ukrajině a jeho zakladatelem byl Jisra'el ben Eli'ezer, zvaný Ba'al Šem Tov - *Bešt* (kolem 1700-1760).

Ve středověkém Německu došlo k rozvoji hnutí mezi *chasidej Aškenaz*. Vzniká ve 12. století v Porýní v době, kdy jsou židovské obce v Evropě procházely obdobím morových epidemií a pogromů za křižáckých výprav.

Mystickou tradici středověkého chasidismu vypracovalo několik učenců, kteří do západní Evropy přišli z Itálie. Byli to Šmuel Chasid a jeho syn Jehuda a Eleazar Ben Jehuda z Wormsu. Hlavní postavou byl Jehuda Chasid, který je pravděpodobným autorem základního díla *chasidej Aškenaz - Sefer Chasidim (Kniha zbožných)*³⁴

Ponejvíce se však jako chasidismus označuje charismatické hnutí vzniklé v 18. století na území dnešní Ukrajiny a Polska. Během pogromů kozáckého povstání atamana Bohdana Chmelnického (1648) padlo za obět na 300 obcí a sto tisíc východoevropských Židů. Svůj díl také nesla rozčarování z

---

³⁴ In: Popper: Chasidim, s. 19

nenaplněných očekávání falešných mesiášských vůdců Šabtaje Cvi a Jakoba Franka³⁵.

Jisra'el ben Eli'ezer, známý jako Ba'al Šem Tov (akronym Bešt), byl legendární, charismatickou a velmi vlivnou osobností, který strhával svým neformálním učením a výzvami k náboženskému cítění masy prostého lidu a vedl revoltu proti intelektualismu tehdy převládajícího talmudského výkladu judaismu. To co víme o jeho životě pochází z vyprávění jeho žáků. Přesné místo ani datum narození neznáme. Po jeho smrti (1760) nastal problém, jak bude chasidské hnutí existovat dál.

Již během svého života však Bešt získal na svou stranu několik mladých učenců, kteří se původně od jeho učení a názorů distancovali. Dvěma jeho nejvýsadnějšími učedníky se stali Ja'akov Josef z Polnoj a hlavně Dov Baer (Magid) z Mezřiče. Oba halachisté byli též mystiky, jež svoje schopnosti vložili do šíření, upevňování a systematizaci nauk svého učitele a dokázali chasidství teoreticky vybavit proti útokům z řad rabínské ortodoxie³⁶.

---

³⁵ In Popper: Chasidim, s. 41–43, 46

³⁶ In: Holubová: Likutej Amarim – Tanja, s. 18n

4.2 Nástupci

Rabi Ja'akov Josef jako první zaznamenal Beštovi nauky a názory písemně. Vydal knihu *Toledot Ja'akov Josef* (1780), která je považována za základní text chasidismu a nejautentičtější pramen Beštových myšlenek³⁷. Je to nejdůležitější z jeho čtyř prací³⁸, jež obsahuje komentář k Tóře, mystický rozbor příkázání, zahrnuje homilie, podobenství a přes čtyřista přímých citací Bešta, čímž zůstává prakticky jediným zdrojem, z něhož je možné si udělat představu o duchovním světě Jisra'ela ben Eli'ezera bez legendárních přibarvení, které přináší pozdější chasidská literatura.

Problémem bylo, že Ja'akov Josef byl osobností vyhrocenou, s prudkým temperamentem, a snad právě proto Bešt ustanovil svým nástupcem mladšího, mnohem méně zkušeného Dov Baera z Mezříče; tuto volbu Ja'akov Josef velmi těžce nesl, byť ji nakonec vnějškově akceptoval³⁹.

V Dov Baerově pojetí získala navrch postava *cadika*. V Beštově učení byl *cadik* „ideál normy“, oproti tomu Dov Baer chápal *cadika* jako toho nejvýjimečnějšího člověka,

---

³⁷ In: Popper: Chasidim, s. 55

³⁸ *Toledot Ja'akov Josef* (1780), *Ben porat Josef* (1781), *Safenat Paneach* (1782) a *Ketonet pasim* (1866) In: Holubová: *Likutej Amarim*, s. 18

³⁹ In: Holubová: *Likutej Amarim*, s. 19

„nad-chasida“. V Magidově pojetí byl cadik stále prostředníkem mezi Bohem a člověkem, ale jeho postavení se změnilo v tom, že dobro obce je na něm přímo závislé. Úcta prokazovaná chasidy různým duchovním vůdcům, vyvolávala značný hněv u odpůrců (*mitnagdím*)⁴⁰.

Cadikova velikost se postupně začala měřit velikostí dynastie, z níž pocházel. Chasidští rabíni požívali velké autority, často se jim připisovali zázračné vlastnosti, jako schopnost přivolat nebo odvrátit déšť, odvrátit pogrom a podobně. Chasidští vůdci potřebovali kromě učenosti i značnou dávku osobního charismatu, kterou ovšem nebyli všichni obdařeni. Osobní schopnosti jednotlivců se tak dostávali do střetů s rabíny, kteří si nárokovali nástupnictví ve vedoucí pozici dynastie či hnutí. Tak mezi některými dynastiemi dodnes přetrvává značná animozita.

Chasidské dynastie se pojmenovávají po městech, kde vznikly. Chasidé se tak dělí na dvacet pět až třicet komunit (dvorů), které mohou mít přívržence v rozsahu sta až pěti tisíc rodin⁴¹.

Řada dynastií zanikla během holokaustu, některé přežili až do dneška, především v USA a v Izraeli. V poslední době bylo hnutí obnoveno hlavně v USA a v Izraeli, kde

---

⁴⁰ In: Newman, Sivan: *Judaismus od A do Z*, s. 54

⁴¹ In: Mintz: *Hasidic People*, s. 3

existují vzkvétající komunity. Nejvýznamnější jsou stoupenci lubavičského rebeho, potomka r. Šneura Zalmana z Ljadi (1745-1813), který vytvořil racionalističtější směr chasidismu zvaný *chabaď* (akronym *chochma, bina, daat*)⁴².

V současné době je jedním z hlavních sporů mezi chasidy otázka sionismu a státu Izrael. Některé chasidské kongregace podporují sionismus a věří, že založením státu Izrael lze uskálit příchod Mesiáše (Lubavičtí). Naopak ostře proti se staví Satmarští chasidé, kteří to považují za rouhání a návrat Židů do Svaté země spojují s příchodem Mesiáše. Tato dynastie se zrodila ve městě Szatmárnémeti (dnes Satu Mare, Rumunsko), a proto se nazývá *Satmar*. Ve Spojených státech se dopracovala značného rozmachu.

---

⁴² tj. moudrost, pochopení a znalost. In: Newman, Sivan: *Judaismus od A do Z*, s. 54, 250

5. Satmar

5.1 Historie

Původ Satmarských chasidů, či snad dynastie ze Satmaru⁴³ (maďarsky Szatmár, Satu Mare rumunsky) je třeba hledat v dnešním Rumunsku. Dnes je Satmar jednou z největších, co se týče přívrženců, a nejdominantnějších, co se týče vlivu, chasidských dynastií.

Dynastie odvozuje svůj původ od rabi Mošeho Teitelbauma (1759–1841), rabína ze Sátorajlaújhely (občas také pouze Újhely) v Maďarsku. On sám jakožto příznivec polského chasidského vůdce Ja'akova Jicchaka z Lublinu měl zásadní podíl na rozvoji chasidismu v Maďarsku. Jeho potomci se stali vůdci komunit v Máramarossziget (nyní Sighetu Marmației, v jidiš Sighet)⁴⁴, a v již zmíněném Szatmár (tudíž v jidiš Satmar).

---

⁴³ Původní maďarský název zněl Szatmár a město je prvně zmiňováno v dokumentu z roku 1213. Původní rumunský název byl Sătmar, dnešní podoba – Satu Mare (= Veliká ves) – je z roku 1925. Před válkou v něm žilo na 13 000 židů, kteří se mohli pochlubit osmi synagogami. Válečné hrůzy přečkala tzv. Velká synagoga z roku 1920. In: Reid, Pettersen: Rumunsko a Moldavsko, s. 257–8

⁴⁴ Sighetu Marmației (cca 41 tis. obyvatel), je nejsevernější rumunské město, ležící téměř na hranicích s Ukrajinou. Před válkou tvořili židé až 40% obyvatel a první se zde usadili v 17. století. I zde přečkala válku jediná synagoga. Najdete zde i Židovské centrum a hřbitov a

Byli to jeho synové, rabi Eleazar Nissan Teitelbaum z Drobiče (umírá 1854), a rabi Jechezkel Jehuda Teitelbaum ze Sighetu (1808–1883). V Sighetu potom nastoupil jeho syn rabi Chananja Jom Tov Lipa Teitelbaum ze Sighetu (umírá 1904), který měl dva syny: rabiho Chajima Cvi Teitelbauma (1884–1926) a rabiho Joela Teitelbauma (1887–1979). Starší Chajim Cvi nastoupil po svém otci jako rabín v Máramarosszigetu (tedy v Sighetu)⁴⁵, zatímco mladší Joel působil ve městě Ilosva (dnes Iršava, Ukrajina) a později ve Nagykároly (rumunsky Carei, jidiš Kruly), než se přestěhoval do Szatmár (tedy Satmaru), kde kolem sebe zformoval chasidskou komunitu a před Druhou světovou válkou působil jako jedna z nejvýraznějších osobností chasidského hnutí v Maďarsku. Je autorem mnoha responzí, ale hlavně polemik a to jak se sekulárním, tak s náboženským sionismem.

Poté, co na poslední chvíli dokázal opustit Maďarsko, pobýval krátce v Palestině a později se přesunul do Spojených států, kde působil jako vůdce jedné z nejvýraznějších chasidských skupin.

---

památník obětem holokaustu. Narodil se zde spisovatel Elie Wiesel.
In: Reid, Pettersen: Rumunsko a Moldavsko, s. 247–8

⁴⁵ In: Mintz: Hasidic People, s. 28

5.2 Rabi Joel Teitelbaum

Rabi Joel Teitelbaum, zvaný též Reb Jojliš, (1887–19.8.1979) byl znám nejenom jako prominentní chasidský rabín, ale také jako učenec a v neposlední řadě jako jeden z nejvýznamnějších odpůrců moderního politického sionismu z řad ortodoxních Židů. Byla by však škoda přehlížet jeho dílo po Druhé světové válce, kdy dokázal vzkřísit k životu chasidskou komunitu, zdecimovanou nacisty na území Maďarska a Rumunska.

Joel Teitelbaum byl druhý syn a pátý potomek rabiho Chananji Jom Tov Lipa Teitelbauma ze Sighetu. Již jako malý hoch byl znám svým bystrým úsudkem a analytickým myšlením. Během 20. let sloužil jako rabín v Kruly (maď. Nagykároly) nedaleko Satmaru. Roku 1928 se měl stát rabínem v samotném Satmaru, avšak proti jeho jmenování se zvedl značný odpor, který způsobil vleklé spory, takže se mohl svého úřadu ujmout až roku 1934⁴⁶.

Taktéž ohledně jeho nástupce v Kruly panovaly značné spory. V 17 letech se oženil s dcerou rabiho Abrahama Chajima Halberstama, která však zesnula již 1920. Z manželství měl tři dcery, žádná z nich ho však nepřežila a z druhého manželství potomci nevzešli, což později způsobilo spory ohledně jeho nástupnictví.

---

⁴⁶ In: Mintz: Hasidic People, s. 28

Před smrtí během šoa byl zachráněn roku 1944, kdy se podařilo zástupci sionistického hnutí Rudolfu Kastnerovi vyjednat povolení k odjezdu ve zvláštním vlaku z okupovaného území Maďarska pro skupinu sionistů do Švýcarska. Ačkoliv Kastner původně plánoval záchranu maďarských sionistů, nakonec se našla místa i pro skupiny chasidů⁴⁷. Během cesty byl však transport přesměrován do Bergen-Belsen, kde všech 1600 pasažérů vyčkávalo zatímco probíhala další tvrdá jednání. Nakonec byl transportu umožněn odjezd do Švýcarska. 21. kislev, den, kdy rabi Teitelbaum překročil hranice Švýcarska je slaven satmarskými chasidy po celém světě jako radostný svátek. Po válce působil rabi Teitelbaum po nějaký čas v záchytném táboře pro propuštěné vězně z koncentračních táborů v Feldafingu.

Později odešel do Palestiny, kde kolem sebe dokázal opět shromáždit skupinu příznivců a pustil se do zakládání ješivot v mnoha městech. Nedlouho poté se dostal do finančních potíží a odcestoval do New Yorku, aby získal prostředky pro své plány. Během jeho pobytu se však schýlilo k vyhlášení nezávislého státu Izrael, který vehementně popíral. Politická situace jej nakonec přinutila zůstat ve Spojených státech. Usadil se nejdříve na Manhattanu, později v Williamsburgu, v Brooklynu⁴⁸.

---

⁴⁷ In: Mintz: Hasidic People, s. 27

⁴⁸ In: Mintz: Hasidic People, s. 30

5.3 Odpor Satmaru ke státu Izrael

Rabi Joel byl znám svým nekompromisním postojem proti jakékoliv formě náboženského, sociálního nebo politického sionismu.

Tento postoj kontinuálně navazuje na názory a pozice jeho předchůdce a otce r. Chananji Jom Tov Lipa Teitelbauma. Jeho následovníci byli směřováni k životu v plně soběstačných komunitách, které nepřijímají žádnou pomoc od státu Izrael. Chasidští rabíni, stejně jako další ortodoxní představitelé jsou přesvědčeni, že návrat Židů do Země zaslíbené se odehraje výhradě po příchodu Mesiáše⁴⁹ a že jakákoliv snaha má být směřována výhradně k plnění micvot a ne k rozporům a pútkám s ostatními národy. Po období holokaustu tento postoj u mnoha ortodoxních skupin ještě zesílil.

Současný stát Izrael je tedy v očích satmarských chasidů zlem, působeným lidmi a vzpírání se tradiční představě, že Židé by měli trpělivě čekat na příchod Mesiáše. Učení satmarských chasidů tvrdí, že existence současného státu příchod dokonce oddaluje. I po Šestidenní válce, kdy se dostala zpět do židovských rukou Západní zeď, ji chasidé odmítají navštěvovat. Na protest proti sekulární vládě nenavštěvují satmarští chasidé ani jiná svatá místa.

---

⁴⁹ In: Mintz: Hasidic People, s. 36

Rabi Teitelbaum též soudil, že i jakákoliv participace na sekulární vládě v Izraeli je smrtelný hřích, tedy i například chození k volbám. Pouze Mesiáš může přinést zpět vládu nad Zemí zaslíbenou⁵⁰.

V tomto duchu pochopitelně potom satmarští chasidé neakceptují od státu Izrael ani sociální dávky a jinou pomoc. Jsou v tomto velmi důslední a ostře se vydělují vůči ostatním skupinám ultraortodoxních skupin, které přes veškerý odpor vůči státu Izrael nemají problém s akceptací sociálních benefitů. Veškeré jejich aktivity ve Svaté zemi jsou financovány z darů ze zahraničí. Satmarský konzervativní a izolacionistický styl je vyděluje i od ostatních skupin ortodoxních židů.

Z toho by se mohlo zdát, že Satmar má blízko ještě k jedné z ultraortodoxních skupin – Neturej Karta⁵¹. I tato organizace

---

⁵⁰ In: Mintz: Hasidic People, s. 36

⁵¹ Neturej Karta (Strážci města) je jedna z extrémně antisionistických skupin ultraortodoxních židů. Většina členů pochází z tzv. „starého Jišuvu“, tj. židovského osídlení Palestiny a Jeruzaléma před 20. stoletím, jež byli posíljeni o emigranty z Maďarska a po II. sv. válce a o část satmarských chasidů. Skupina se odštěpila od seskupení Agudat Jisrael roku 1935, která se v té době částečně rozhodla se sionistickými organizacemi spolupracovat a později přešla do opozice. Postoj k Izraeli přechází od pasivní rezistence (odmítání občanských průkazů, nechození k volbám, placení dolary), až k radikálním křídům, které otevřeně požadují zánik státu a udržují styky s režimy Izraeli vyloženě nepřátelskými. V současnosti je Neturej Karta rozdělena na izraelskou a americkou větev. Nejvíce kritizováni jsou představitelé americké větve, kteří vedli delegaci Neturej Karta na

je známa svým odporem vůči státu Izrael. Spíše se však dá říci, že je zde názorová blízkost jako taková, ovšem o kooperaci či koalici lze mluvit stěží. Z ideologického hlediska tu jistě značná podobnost je, avšak historické pozadí a dědictví obou hnutí se značně liší.

Satmarští chasidé jako následovníci Teitelbaumovské dynastie rabínů vycházejí z tradic chasidského učení a zbožnosti, zatímco Neturej Karta, vzniklá roku 1935, je výsledkem často ad-hoc vzniklých koalic mezi marginálními skupinami antisionistů, většinou chasidismem nedotčených obyvatel Palestiny 19. a 20. století. Rabi Joel sice původně podporoval část aktivit Neturej Karta ve 40. a 50. letech, avšak dnes je spolupráce na bodu mrazu. Je možné, že někteří satmarští chasidé se budou považovat za členy Neturej Karta, jedná se však o individuální záležitosti.

5.4 Rabi Moše Teitelbaum

Jak již zmíněno výše, rabi Joel Teitelbaum po sobě nezanechal potomky, což po jeho smrti (1979) vyvolalo spory ohledně jeho nástupnictví.

„konferenci“ o holokaustu, pořádanou íránským prezidentem M. Ahmadínežádem v prosinci 2006. Tyto aktivity byly odmítnuty i umírněnější částí Neturej Karta a též satmarskými chasidy. Vrchní ortodoxní rabinát uvalil na účastníky konference klatbu. In: <http://www.nkusa.org>; <http://www.jewsnotzionist.org>; <http://www.hasidicnews.com>

Nyní se však ještě vrátím v pár řádcích k životu a dílu rabiho Joela, poněvadž působil nejenom v Brooklynu, ale i na jiných místech Spojených států, což je podstatné v případě jeho následovníků.

Poté, co se po založení státu Izrael rozhodl zůstat v USA, založil počátkem 50. let komunitu Yetev Lev ve Williamsburgu, v Brooklynu. Jeho snahy o obnovu společného života chasidského hnutí vyústil v nákup pozemků v oblasti Monroe ve státě New York počátkem 70. let, kde založil město pojmenované po něm *Kiryat Joel*, a které sloužilo jako útočiště pro jeho žáky a jejich rodiny⁵². Když v roce 1979 zemřel, přišlo se s ním rozloučit na 100.000 příznivců. Satmarská komunita se však ocitla bez nástupce.

Vzhledem k tomu, že rabi Joel nezanechal syna, na jeho místo nastoupil rabi Moše Teitelbaum⁵³, druhý syn rabiho Chajima Cvi Teitelbauma, předchozího rabína v Sighetu a bratra Joela Teitelbauma. Avšak ani jeho ujmoutí se úřadu neproběhlo zcela hladce.

---

⁵² První rodiny se mohly stěhovat už kolem roku 1974. Domy byly od začátku konstruovány pro specifické požadavky svých obyvatel – např. v kuchyních se již od počátku počítalo se dvěma dřezy a sporáky na oddělení mléčných a masných produktů. In: Mintz: *Hasidic People*, s. 206

⁵³ Podle zvyku se žádné nástupnické přípravy před smrtí rebeho nekonají. O nástupci rozhoduje Rada starších, volený orgán, který se obměňuje (obvykle) každé tři až čtyři roky, ačkoliv zrovna v tomto případě se volby nekonaly již 11 let. In: Mintz: *Hasidic People*, s. 126

Rabi Moše Teitelbaum se narodil 1. října 1914 ve městě Ratzfert v Maďarsku. Již roku 1926 se svým bratrem Jechezkelem Jehudou osiřel. vychovával jej strýc Joel a dědeček, rabi Sholem Eliezer Halberstam z Ratzfert. Roku 1936 se oženil a roku 1939 se stal rabínem ve městě Senta (dnes na území Srbska).

Když roku 1944 začala maďarská vláda pod nacistickým velením s masovými deportacemi Židů do vyhlazovacích táborů, byla rodina Moše Teitelbauma odvečena do Osvětimi, kde jeho žena a tři děti zemřely⁵⁴. Moše Teitelbaum byl později přesunut do Traglitz a konce války se dožil v Terezíně. Po skončení války se znovu oženil a vrátil se zpět do Sighetu, kde se snažil o obnovu židovské komunity. Hrozba perzekuce ze strany komunistických úřadů jej donutila emigrovat do Spojených států, do New Yorku, kde vešel ve známost jako Sighetský rebe.

Později založil školu v Satmarské enklávě rabiho Joela Teitelbauma ve Williamsburg, a roku 1966 se přesunul do Boro Park, kde působil až do Joelovy smrti. Poté, co rabi Joel Teitelbaum zesnul, byl valnou většinou satmarských chasidů požádán, aby se ujal úřadu po svém strýci. To však s sebou přineslo částečný rozkol v satmarské komunitě. Prvně se rabi Moše Teitelbaum svého úřadu neujal hned. Požádal chasidisim, aby rok počkali, než jej

---

⁵⁴ In: Mintz: Hasidic People, s. 127

formálně prohlásí svým vůdcem. Hlavou satmarských chasidim se oficiálně stal až po roce, na první výročí smrti svého strýce⁵⁵.

Po jeho ustavení do úřadu ovšem musel čelit hnutí, které jej jako hlavu Satmaru neuznalo a prohlašovalo, že rabiho Joela nelze nahradit. Mezi těmito hnutími má prim skupina Bnej Joel, skupina satmarských chasidů, kteří zůstali věrni druhé ženě rabiho Joela, rebecin Alta Feige Teitelbaum.

Rabi Moše Teitelbaum sloužil jako hlava satmarského hnutí téměř 27 let až do své smrti 24. dubna 2006. Část členů Bnej Joel protestovala a pokusila se fyzicky zabránit jeho pochování na hřbitově v Kiryat Joel vedle rabiho Joela Teitelbauma, nebo požadovali alespoň postavit zeď mezi oběma rabíny.

5.5 Nástupci rabiho Moše Teitelbauma

Až na relativně drobné spory ohledně nástupnictví, vystupovali satmarští chasidé navenek vždy značně jednotně. Proto ani v případě nástupce rabiho Moše Teitelbauma nepanovaly do jisté doby pochybnosti - poměrně jednoznačně se soudilo, že jeho nástupcem se stane Aron Teitelbaum, jakožto nejstarší syn a druhá nejdůležitější postava hnutí, stojící po otcově boku. Rabi

---

⁵⁵ In: Mintz: Hasidic People, s. 129

Aron (narozen 1948) působil již za otcova života jako vrchní rabín v Kiryat Joel⁵⁶ a bylo téměř nezpochybnitelné, že by nástupcem měl být někdo jiný.

Ovšem stalo se něco naprosto nečekaného – v květnu 1999 se rabi Moše Teitelbaum rozhodl k překvapení celé satmarské komunity dosadit do jednoho z úřadů svého třetího syna, rabi Zalmana Teitelbauma a udělal z něj hlavu kongregace ve Williamsburgu, v úřadě, který do této doby neexistoval⁵⁷.

Většina členů, kteří si vždy zakládali na jednotě, ze které pramenila síla hnutí byla tímto krokem značně překvapena. Jak rabi Aron, tak rabi Zalman byli svými stoupenci dosazeni do čela hnutí po otcově smrti. Zatímco rabi Aron působí hlavně ve Kiryat Joel, rabi Zalman působí hlavně ve Williamsburgu, v Brooklynu.

Nejdříve o rabi Aronu Teitelbaumovi. Jako starší syn (* 1948) rabiho Moše Teitelbauma byl valnou většinou hnutí považován téměř

---

⁵⁶ In: Mintz: Hasidic People, s. 131

⁵⁷ Kromě toho jmenoval ještě další syny a synovce na různé posty. Nepotismus není v chasidských dynastiích nic nového, ovšem v tomto případě byl vnímán velmi negativně, snad že reb Moše stál dosud ve stínu svého předchůdce. Mintz také ve stejné kapitole píše, že rabi Moše je považován za tvrdého obchodníka, šuškal se o komplikovaných jednáních mezi radou a novým rebem (ohledně platu, počtu dní, kdy bude rabi k dispozici a jiným požitkům). Ačkoliv byly všechny pochybnosti později radou vehementně popírány, nejistota přetrvávala. In: Mintz: Hasidic People, s. 131 a 137

automaticky za jeho nástupce. Jako vrchní rabín v Kiryat Joel působí již od roku 1984. Po jmenování svého otce, rabi Moše Teitelbauma, do člena satmarských chasidů, se stal jedním z nejvýraznějších představitelů Satmaru. Je znám jako jeden z nejhlasitějších kritiků sionismu, ať už se jedná o akce organizované přímo Satmarem, nebo o pouliční demonstrace v New Yorku a Washingtonu DC. Za svého života publikoval již přes patnáct svazků studií a komentářů k Tóře a Talmudu. Rabi Aron nyní působí jako vrchní rabín v Kiryat Joel a v několika dalších synagogách v New Yorku.

Druhým jmenovaným je rabi Zalman Teitelbaum (nar. 1952). Jako třetí a mladší syn rabi Moše Teitelbauma působil jako hlava satmarských chasidů v Jeruzalémě a předtím jako rabín v synagoze v Boro Park, která patří chasidům ze Sighetu (a kde působil i jeho otec). Obě tyto pozice nyní drží jeho synové. Svým otcem byl jmenován hlavou satmarských chasidů ve Williamsburgu.

Toto překvapivé rozhodnutí komunity na nějaký čas téměř paralyzovalo. Mnoho přívrženců rabi Mošeho se zdráhalo uvěřit, že je to jeho skutečná vůle. nastalo mnoho sporů mezi přívrženci obou jmenovaných následovníků. Zejména příznivci rabiho Arona se pokoušeli toto rozhodnutí zvrátit, nebylo však zřejmé, na koho se obrátit. Část přívrženců žádala, aby záležitost posoudil *Bet Din*, nebylo však možné

rozhodnout, který by měl rozsuzovat. Ani jakýkoliv sekulární soud toto rozhodnutí nemohl přezkoumat.

Bohužel toto překvapivé rozhodnutí rabi Mošeho značně narušilo jednotu a dynamiku hnutí. Z původní jednolitě dynastie se staly dva rozdělené proudy, které si již jednoznačně jdou každý svým směrem, byť stále vycházejí ze společného základu a jsou si tedy ideologicky a názorově stále velmi blízké.

5.6 Spory mezi Satmarem a Lubavič

Individuálně přestup mezi jedním z chasidských dvorů je obvykle odrazem touhy po ideálním duchovním vůdci, jiném životním stylu nebo hledáním jiného typu zbožnosti⁵⁸.

Student, který začne navštěvovat jinou ješivu, jakoby získal jinou identitu - student je připoután k novému rebemu, kompletně se mu změni okruh známých, začne navazovat nové vztahy. V uzavřené skupině chasidské komunity s úzce provázanými vztahy může mít taková změna dalekosáhlé důsledky. Rodinné vazby jsou často narušeny. Rodina se může uvnitř komunity setkat jak s pochopením, tak s odmítnutím.

Proto je také misijní snaha hnutí Lubavič pohlížena ostatními chasidskými dvory se značnou nevolí.

---

⁵⁸ In: Mintz: Hasidic People, s. 154

Samotní satmarští chasidé hledí značně skepticky na lubavičské snahy o návrat k víře mezi sekulárními Židy, potažmo závislými na drogách a podobně⁵⁹. Satmarští chasidé často obviňují Lubavič ze snahy „přetahovat“ studenty na svou stranu. Představitelé Lubaviče se zase na druhou stranu brání, že jsou sami opakovaně žádáni studenty o zprostředkování studia filozofických spisů, zejména pokud se jedná o myšlenky zakladatele Lubaviče, rabi Šneura Zalmana⁶⁰.

Tyto snahy neohrožují Satmarský dvůr jako celek, jedná se spíše o problém jednotlivých rodin, které jsou znepokojeny duchovní proměnou svých synů. Satmarští často poukazují na osud rabiho Mendela Wechtera⁶¹, který ač vyrostl a byl vychován jako chasid ze Satmaru, později pozvolna přešel na stranu Lubaviče.

Rabi Mendel Wechter byl považován za jednoho z největších učenců. Byl hluboce ctěn pro svou znalost Tóry i vysoký morální profil. Vyrostl v Torontu, kde jeho otec působil jako uznávaný rabín, a později se přestěhoval do Williamsburgu. Roku 1969 si otevřel vlastní ješivu a již brzy upoutal pozornost mnoha studentů z různých chasidských dvorů. Vybral si tucet

---

⁵⁹ In: Mintz: Hasidic People, s. 154

⁶⁰ tamtéž, s. 154

⁶¹ tamtéž, s. 155

nejnadanějších a pokračoval s nimi ve studiu. Jeho škola začala být velmi brzy pokládána za jednu z nejlepších ve Williamsburgu. Filozofické texty, které Wechter se studenty probíral, byly často ukázkami klasických děl Chabadu, zejména prvních pěti generací⁶².

Ovšem studenti, kteří jej v té době navštěvovali, jsou si jistí, že studium filozofických spisů hnutí Chabad se konalo se záměrem přivést mladé muže do této komunity⁶³. Ani sám Mendel Wechter nebyl z počátku v kontaktu s Chabadem. Postupně si ovšem uvědomil, že hlubším studiem spisů se dostává pod větší vliv tohoto hnutí, se svými myšlenkami a pochybnostmi na veřejnosti ale nevystupoval. Napětí mezi Satmarem a Chabadem je značné. Wechter musel postupovat pragmaticky – jako hlavě ješivy, záviselo jeho živobytí na prestiži ve vlastní komunitě. Také nechtěl zkompromitovat svou ženu, která působila ve škole pro dívky.

Situace se vyhroutil, když jednoho večera studenti ješivy pokračovali ve studiu soukromě večer. Jeden ze studentů se začal vyjadřovat nejen jako antisionista, ale též jako odpůrce Chabadu, přičemž prý hrubě urážel Lubavičského rebe. Když se Wechter druhý den dozvěděl o noční události, nemohl

---

⁶² tj. zakladatele, rabi Šneura Zalmana (umírá 1813) až po rabi Šolema Bera (1920). In: Mintz: Hasidic People, s. 155–156

⁶³ In: Mintz: Hasidic People, s. 156

to nechat bez povšimnutí. Rozproudila se vyhrocená debata, která nakonec údajně trvala skoro šest hodin, během které Wechter nekompromisně hájil právo Lubavičského rebeho na vlastní názor a úhel pohledu.

Během této debaty vyšly najevo některé Wechterovy názory, které dosud tajil⁶⁴. Debata se brzy přenesla zpoza zdí ješivy do ulic Williamsburgu. V uzavřené komunitě jako je Satmar se Wechterovy názory setkaly s nepochopením a odmítnutím. Podle studentů i v jeho myšlení nastal posun⁶⁵.

Jeho názory se ocitly pod drobnohledem, zejména u rodičů jeho studentů. Dokonce musel čelit výzvám, aby dokázal svou věrnost Satmaru. jednou z mála možností, jak to udělat by bylo pohanět odpůrce Satmaru, Lubavičské, což rabi odmítl. V ješivě se ještě rok vyučovalo, než byla definitivně roku 1981 uzavřena⁶⁶. Po jistou dobu se nic nedělo, studenti začali navštěvovat jiné školy a záležitost byla považována za uzavřenou. Obyvatelé Williamsburgu však podcenili radikalitu

---

⁶⁴ In: Mintz: Hasidic People, s. 156

⁶⁵ Rabi musel neustále odrážet otázky typu jestli se z něj stal Lubavičský chasid. Přitom neřekl nic hrozného, jedině, čeho se „dopustil“ bylo, že hájil názor druhého na vlastní názor. In: Mintz, Hasidic People, s. 157

⁶⁶ Jeho žena byla ze školy propuštěna a manželé se raději odstěhovali. In: Mintz: Hasidic People, s. 157

mladých studentů, kteří nechtěli zapomenout na oblíbeného vyučujícího.

Postupně se většina bývalých studentů rabi Mendela Wechtera přiklonila na stranu Lubaviče⁶⁷. Přestup mezi komunitami však byl pozvolný a mohl trvat i několik let. Většina studentů nechtěla vystavit své rodiny zmatku a bolesti. Někteří se odstěhovali, ale zachovali si staré vazby, někteří za sebou spálili mosty, někteří se postupně pod tlakem okolí i rodiny vrátili. Tyto přestupy, ať už dokonané nebo ne, přinesly značné množství problémů - někteří mladíci již byli ženatí, někteří ne - v takovém případě byla možnost uspořádat již domluvenou svatbu téměř nulová.

Mnoho rodin to považovalo za skvrnu na své důvěryhodnosti. Mnoho rodin doufalo, že se jim podaří nakonec přitáhnout syna zpět. Studenti zase řešili dilema mezi úctou k rebemu a úctou k rodičům. vynořovaly se též znepokojivé otázky - ovlivní Lubavičská misijní tradice konvertitu a bude se snažit působit na své bratry?⁶⁸

Za takových okolností by rodiny své syny mohly považovat za mrtvé a nechat vykonat smuteční obřady. Ačkoliv bylo mnoho rodin

---

⁶⁷ Jediným prohřeškem rabi Mendela bylo, že naučil studenty samostatně uvažovat. Možná je přivedl blíže k Lubavičskému myšlenkovému proudu, nikoli však k Lubaviči samotnému. Tam již přešli studenti sami během následujících let. In: Mintz: Hasidic People, s. 157–158

⁶⁸ In: Mintz: Hasidic People, s. 158

velmi rozrušeno, ve skutečnosti k takovým excesům nedošlo a nikdo sedmidenní smutek nedržel⁶⁹.

Spíše byli ženatí studenti vystaveni tlaku ze strany manželčiny rodiny, mohl být vyvíjen tlak na manželky, aby se rozvedly, ale opět není zaznamenáno, že by k tomu ve skutečnosti došlo⁷⁰.

Pochopitelně, že největším pomluvám a útokům byl vystaven původce tohoto „zla“, rabi Mendel Wechter. Postupně byl stvořen obraz autoritativního vůdce, který využil svého postavení, aby studenty přetáhl k Lubavičským. Místo nadaných studentů se náhle objevili neschopní žáci, kteří potřebovali tvrdé vedení a nebyli schopni samostudia. Wechter byl též obviňován z toho, že místo aby používal texty Chabadu, dával studentů za zády rodičů Lubavičské traktáty. Rodiče byli vykresleni jako nevinné oběti.

Po čase, když emoce ochladly, je zřejmé, že situace není tak tragická. Mnoho rodičů je pochopitelně nešťastných z postojů svých potomků, nicméně není pravdou že by se přestali stýkat se svými syny a dcerami⁷¹.

---

⁶⁹ In: Mintz: Hasidic People, s. 158

⁷⁰ tamtéž, s. 159

⁷¹ tamtéž, s. 160

6. Závěr

Zdá se poměrně nesnadné zachytit dynamiku chasidského hnutí. Satmarští chasidim, jako poměrně jasně a jednoznačně vyprofilovaná skupina Židů při bližším pohledu odhalí značnou variabilitu. Bylo velmi zajímavé sledovat vývoj hnutí, od prvopočátků, od zakladatele, až po současnou mozaiku chasidských dynastií a hnutí.

Židé jako skupina obyvatel roztroušená po Evropě nemohli být neúčastní evropské expanze na nově objevované kontinenty. Rozvoj židovského osídlení v Novém světě dobře odrážel vztah kolonizátorů k vlastnímu židovskému obyvatelstvu, které s nimi přicházelo přes oceán, ať už ve skrytu (Španělé a Portugalci) nebo poměrně v liberálních podmínkách (Holanďané).

Také vznik nových států, které se rozhodly osamostatnit a svou existenci postavit na jiných způsobech pojetí občana a člověka se nutně musel odrazit na rozvoji židovských komunit a na vztazích mezi nimi a představiteli nově vzniklých států. Je samozřejmé, že ani tento proces nebyl (a ani nemohl být) jednoduchý, přímočarý; s množstvím slepých uliček, hledáním mantinelů vlastních vztahů. Myslím, že i pro židovské obyvatele přinášela tato doba mnoho výzev ale i otazníků. Naděje ze života ve společnosti bez předsudků a bez omezení na základě příslušnosti k vyznání jistě přinášela radost z netušených

možností, zároveň ale musela působit jako prvek, který vyvolává nejistotu a přináší více otázek než odpovědí.

Zatímco značná část židovstva žijící v relativně stabilních podmínkách se přikláněla spíše k reformním proudům, na druhém konci světa se Židé pod tlakem okolností i vládnoucích režimů a v nelepších se podmínkách carského Ruska, Polska a dalších částí východní Evropy přikláněli k niterné zbožnosti, ke hledání jisker božské moudrosti v každodenním rituálu a k mystice. Vynucené podmínky, které je uzavíraly do ghatt, jim vtiskly naprosto specifický ráz, semkly je kolem uctívaných mistrů a učitelů. Vznikla tak kultura, která již ve své době v některých částech světa mohla působit jako zjevení.

Události 20. století pak těmto lidem zasadily téměř smrtelnou ránu. Události, ze kterých se mnozí vzpamatovávají dodnes. Reakcí mnohých bylo ještě důkladnější stažení do nitra komunity, do bezpečí vlastních tradic a učení. Taktéž reakce okolního nežidovského světa je pro mnohé stále nečitelná. Snahy mnoha Židů, realizované ve vzniku samostatného státu Izrael jsou zde nepřijatelné. Jedná se o nepřípustný lidský zásah do božího plánu. Proto také po Evropě zbyla již jenom jedna z mála skutečně velkých zemí, kam se mohli Židé uchýlit a také to tak dělali i před vypuknutím války. Země, kde nejenom mohli nalézt své souvěrce, ale také země, která

jim mohla nabídnout stabilitu politického systému a svobodu vyznání. Spojené státy jako země, kde je možnost svobodného hlásání vlastního názoru zakotvena i v realitě, ne jen na papíře. Nakonec i jako země, kde je oboustranný ekonomický profit a výsledek nadřazen (ať už se nám to líbí nebo ne) konfesi a podobným faktorům.

Ve své práci jsem se pokusil zachytit vývoj židovského osídlení a konkrétně potom situaci chasidského hnutí Satmar. Hnutí, které se zvolilo spojené státy jako svůj hlavní stan už z důvodu své opozice vůči státu Izrael. Není to samozřejmě jediné chasidské hnutí působící v USA, pokusil jsem se však pojednat o jednom z hnutí zevrubněji.

Summary

Židovské přistěhovalectví do Ameriky se
zvláštním zřetelem na chasidské obce
Jewish immigration to America, especially
concerning Hasidic Communities

Bc. Martin Rajniš

Diploma thesis Jewish immigration to America, especially concerning Hasidic Communities deals with the current situation on Jewish settlement in the USA, focusing on hasidic communities and dynasties. The paper starts with the very beginning of the explore and settlement of Europeans in the New World with the first traces of Jews there. I've also mentioned the first Jewish community, at the South American continent, today's Brasilia. Next chapters are about to describe arrival of the first settlers to North America, to the area of today's New York City, the development of the Jewish settlement through the United States. Further parts of the paper deals with hasidic communities and hasidic dynasties in the US, area of New York City, mainly focused on Satmar hasidic court and the others.

Literatura

Braunstein, Susan L., Joselit, J. W. (ed).
Getting Comfortable in New York - The
American Jewish Home 1880-1950, katalog k
výstavě, New York: The Jewish Museum, 1990,
110 s. ISBN 10-87334-065-5

Diner, Hasia R. *A Time For Gathering, The
Second Migration 1820-1880*. Baltimore and
London: The Johns Hopkins University Press,
1992. 313 s. ISBN 0-8018-4344-8.

Faber, Eli. *A Time For Planting, The First
Migration 1654-1820*. Baltimore and London:
The Johns Hopkins University Press, 1992.
188 s. ISBN 0-8018-4343-X.

Greenfield B., Reid R. *New York, edice
Lonely Planet*. Praha: Svojtka&Co., 2005.
394 s. ISBN 80-7237-794-9

Hauman, Heiko. *Dějiny východních židů*.
Olomouc: Votobia, 1997. 226 s. ISBN 80-
7198-181-8

Holubová, Markéta. *Ha-Rav Šneur Zalman
z Ljady. Likutej Amarim - Tanja*. Brno: L.
Marek, 2007. 249 s. ISBN 978-80-86263-97-7

Chouraqui, André. *Dějiny Judaismu*. Praha:
Victoria Publishing, 1995. 89 s. ISBN 80-
85865-81-5

Kaplan, Dana E. (ed.) *The Cambridge Companion to American Judaism*. New York: Cambridge University Press, 2005. 462 s. ISBN 978-521-82204-6 (paperback)

Kinsberg, Ari G. M.(editor). *People of Faith-Land of Promise, 350 Years of Jewish Life in America*. NewYork City: The Library of The Jewish Theological Seminary, 2003. 120 s. ISBN 0-87334-093-0.

Kolektiv autorů. *Atlas světových dějin - 1. díl. Pravěk-středověk*. Praha: Kartografie Praha, 1998. 52 s. ISBN 80-7011-343-X

Kolektiv autorů. *Encyclopaedia Judaica*. Vybrané svazky. 2. vydání. Jeruzalém: Keter Publishing house Jerusalem, 1996 (reprint).

Marcus, Jacob Rader. *The American Jew 1585-1990: A History*. New York: Carlson Publishing Inc., 1995. 475 s. ISBN 0-926019-89-9.

Mintz, Jerome R. *Hasidic People. A Place in the New World*. Cambrigde, London: Harvard University Press, 1994. 434 s. ISBN 0-674-38116-5

Navrátil, Jan. *Stručné dějiny USA*, Praha: Svoboda, 1984. 219 s. ISBN 80-86151-05-0

Newman, J., Sivan G. *Judaismus od A do Z*. Praha: Sefer, 1998. 285 s. ISBN 80-900895-3-4

Pettersen L., Reid R. *Rumunsko a Moldavsko, edice Lonely Planet*. Praha: Svojtka&Co., 2008. 402 s. ISBN 978-80-7352-765-5

Poll, Solomon. *The Hasidic Community of Williamsburg*. New York: Schocken Books, 1971. 307 s. ISBN ?

Popper, David. *Chasidim*. Hradec Králové: Ústav filosofie a společenských věd PdF, 1998. 90 s. ISBN 80-7041-110-4

Potok, Chaim. *Putování, Dějiny Židů*. Praha: Argo, 2002. 450 s. ISBN 80-7203-425-1

Sorin, Gerald. *A time For Building, The Third Migration 1880-1920*. Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press, 1992. 306 s. ISBN 0-8018-4345-6.

World Wide Web:

Neturej Karta-<http://www.nkusa.org>

American Jewish Comittee-<http://www.ajc.org>

<http://www.jewsnotzionist.org>

<http://www.hasidicnews.com>